

Shqipja dhe huazimet angleze sot

Vesel Nuhiu*

Përmbledhje

Ky shkrim së pari shqyrton shkurtimisht gjendjen e gjuhës shqipe sot duke e theksuar mosrespektimin e normës së gjuhës standarde. Punimi pastaj përqendrohet kryesisht në dukurinë e të huazuarit të elementeve gjuhësore angleze në gjuhën shqipe. Vihet në dukje numri i madh i huazimeve që kanë depërtuar në shqipe pas luftës së Kosovës, me ardhjen e organizatave qeveritare dhe joqeveritare dhe me ndryshimin e sistemit shoqëror, si dhe pamundësia për t'i analizuar dhe kontrolluar ato fjalë të huaja, shumë prej tyre të panevojshme, për shkak të ardhjes së tyre të furishme brenda një kohe të shkurtër, po edhe për shkak të mosgatishmërisë qoftë subjektive ose objektive të institucioneve gjuhësore të vendit për t'i trajtuar huazimet si duhet. Në përputhje me këtë propozohen edhe masa përkatëse që duhet të merren për kontrollimin e huazimeve të panevojshme. Jepet edhe një pjesë shtesë ku flitet për disa huazimet që mund të pranohen duke i arsyetuar propozimet, si dhe për disa huazime të panevojshme, të cilat duhet të refuzohen nga shqipja.

Fjalët kyç: globalizmi gjuhësor, huazime, fjalë të huaja, procesi i të huazuarit, analizë e huazimeve, masa të nevojshme gjuhësore, lejimi i huazimeve, përshtatje e huazimeve: fonetike, gramatikore, semantike, organe/ institucione për trajtimin të huazimeve, trajtimi i huazimeve, huazime të pranueshme, të panevojshme.

Shqipja në përgjithësi

Globalizmi tashmë dihet se përfshin të gjitha fushat e veprimtarisë, prandaj edhe gjuhën. Siç qëndron gjendja në ekonomi, politikë e në

---

* Prof. Dr. Vesel Nuhiu, Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Departamenti i Gjuhës dhe Letërsisë Angleze, Universiteti AAB, Universiteti i Prishtinës, Republika e Kosovës, vesnuhk@yahoo.com

fusha të tjera të veprimtarive, me globalizëm përfiton më shumë ai që është më i fuqishëm në fushën përkatëse. Madje në qarqet ndërkombëtare tashmë shprehet frikë nga globalizmi i skajshëm, kur përmes tij do të mund të kalonte në monopolizim të një fushe veprimi. Si rrjedhojë e globalizmit gjuha që ka prestigj dhe aftësi të tjera më të mëdha, e ato varen nga niveli më i lartë i zhvillimit ekonomik, teknologjik, shkencor, politik etj., po edhe që në bazë të këtyre është më e zhvilluar, ushtron ndikim mbi gjuhë të tjera që kanë nivele më të ulëta në këto fusha dhe që janë më pak të zhvilluara. Si pasojë e kësaj, gjuha shqipe, si një gjuhë me ndikim të ulët mbi gjuhë të tjera dhe me zhvillim më të vogël, dhe siç tashmë po shihet, me aftësi të kufizuara për mbrojtjen e saj, ajo vetëm mund të pësojë nga dukuria e globalizmit. Ky globalizëm, qoftë formal ose joformal, tashmë ka përfshirë në përmasë të gjerë gjuhën shqipe, sidomos nga gjuha angleze, e cila ka prestigj dhe bazë më të fuqishme globale.

Vështrimet tona këtu kanë të bëjnë veçanërisht me gjendjen e shqipes në Kosovë, por edhe në përgjithësi, gjithandej ku flitet e shkruhet ajo.

Gjuha shqipe sot ka arritur në një gjendje të tillë kur i nevojitet një riparim i thellë. Ajo ka dalë nga suazat e normës letrare, nga norma e caktuar me Kongresin e Drejtshkrimit të vitit 1972. Gjuha shqipe sot ka rrëshqitur nga norma në shumë drejtime dhe në shumë rrafsh.

Shkeljet e gjuhës standarde shqipe sot janë dy llojesh kryesore:

- a) Mosrespektimi i normave gjuhësore në rrafshet gramatikore - morfologjike madje edhe sintaksore, por sidomos në rrafshin leksikor, dhe veçanërisht në gjuhën e folur, por edhe në gjuhën e shkruar, dhe
- b) Përdorimi i fjalëve me prejardhje të gjuhëve të huaja, sidomos të anglishtes.

Natyrisht, objekt i shmangieve nga norma gjuhësore të shtjelluara në këtë shkrim është më shumë gjuha e folme në organe, forume e institucione zyrtare, në mjetet e informimit elektronik por shmangie hetohen edhe në gjuhën e shkruar në mjetet e shtypit si dhe në ligjërimin edhe të një numri i intelektualësh në përgjithësi. Në televizionet dhe sidomos në radiostacionet e ndryshme private në Kosovë, në ligjërimin e

shumë folësve zyrtarë, pra të gazetarëve, punëtorëve publikë e të tjerëve, përdoret një gjuhë që nuk është e asnjë të folmeje të caktuar, e aq më pak është gjuhë shqipe standarde.

Duket se kjo mosërfillje e shfaqur ndaj gjuhës shqipe rrjedh si një mospërfillje e përgjithshme ndaj shumë gjërave që e kemi sot në shumë lëmenj të tjerë të jetës në Kosovë dhe gjetiu, sidomos pas luftës së fundit të Kosovës. Sikur merret me mend se çdo gjë është e lejuar, pikërisht siç u bënë uzurpime e keqpërdorime pronësore, ekonomike e të tjera, ashtu bëhen edhe keqpërdorime gjuhësore. Dhe kjo ndodh jo vetëm në njërin nga trevat e shqipfoljes, por, për fat të keq, në të gjitha ato, ku më shumë e ku më pak.

Ndonëse kjo dukuri e sjelljes së shqipfolësve është lëndë e studimit gjuhësor, kjo dukuri mund të jetë fare mirë edhe temë dhe objekt e analizave dhe e studimeve të tjera, si sociologjike, psikologjike etj.

Folësit që nuk tregojnë kujdes as respekt dhe që nuk u përmbahen normave të gjuhës standarde shqipe janë dy llojesh, sipas nesh. Një grup i tyre janë ata që me vetëdije bëjnë një shkarje të tillë. Në mesin e tyre ka edhe intelektualë, madje edhe profesorë e akademikë dhe të lëmit të filologjisë. Për fat, numri i tyre nuk është i madh. Ka raste edhe kur paraqitet ndonjë "ekspert" i gjuhës që orvatet për të treguar se di të veprojë, siç është bërë shprehje të thuhet në kohët e fundit, 'pak më ndryshe'. Edhe zërat e tillë janë të pakët, për fat të mirë, ndonëse posedojnë edhe ndonjë mjet të medias publike. Por, thënë të vërtetën, ata as që dinë të flasin as të shkruajnë ndonjë dialekt të shqipes, e aq më pak 'dialektin kosovar', meqë ky i fundit as ekziston as që ka ekzistuar ndonjëherë gjuhësisht i normuar si i tillë.

Grupi tjetër i folësve që shtrembërojnë shqipen është më i madh. Aty bëjnë pjesë shumë këngëtarë, punëtorë të kulturës e të artit, gazetarë, kryesisht më të rinj, e të mos flasim për tregtarët e kategoritë e tjera të shoqërisë. Të folurit e tyre shqip të bën të shtrosh pyetje nëse ata apo ato kanë kryer ndonjëherë ndonjë shkollë fillore, a të mesme, nëse kanë pasur mësues apo arsimtarë të gjuhës shqipe, e të mos pyesim nëse kanë kryer studime universitare, ndonëse ka të tillë që edhe i kanë kryer. Meqë numri i tyre është më i madh se i grupit të parë, edhe

dëmi e dhuna që i bëhen shqipes nga ana e tyre janë më të mëdha.

S' do mend se gjuha shqipe ka nevojë për zhvillim të mëtejshëm, sigurisht edhe për ndryshime të arsyeshme dhe të gjykuara drejt nga ekspertë të saj. Kjo është thënë shumë herë deri tani publikisht qoftë në forume ose në publikime të ndryshme gjuhësore. Prandaj në çdo gjuhë ka arsye dhe vend edhe për ndryshime brenda vetë saj po edhe përmes huazimeve të reja.

Institucionet që duhet të marrin masa kundër këtyre shmangieve, shkeljeve normative të gjuhës, janë bërë anemike, para së gjithash për shkak të mangësisë së madhe të burimeve financiare që atyre u duhen, po edhe për shkak të shmangieve shumë të dendura që bëhen, prandaj edhe fuqia e tyre për të ndërmarrë masa përkatëse dhe të efektshme deri tani është treguar e dobët.

Megjithatë, e gjithë kjo duhet të të jetë në radhë të parë brengë e albanologëve e pastaj edhe e të gjithë gjuhëtarëve dhe intelektualëve shqiptarë.

Huazimet në shqipe

Në këtë kumtesë do të përqendrohemi pak më shumë në depërtimin e fjalëve të huaja në shqipen e sotme, sidomos gjatë periudhës së pasluftës së Kosovës, meqë kjo fushë e gjuhësisë ka kohë që është përqendrim i vëmendjes sonë gjuhësore.

Huazimet thuhet se e kanë përcjellë gjuhën që nga filltet e saj. Të huazuarit, pra, është një përvojë e gjatë e të gjitha gjuhëve. Në shqipe ka pasur huazim të pandërprerë, me intensitet të ndryshëm në periudha të ndryshme. Dhe e gjithë kjo është dukuri shumë normale. Mirëpo, ekzistojnë disa norma të përcaktuara në vija të trasha përkitazi me të huazuarit gjuhësor. Pra, të huazuarit deri para një kohe bëhej sipas disa rregullave tashmë të përcaktuara nga gjuhëtarët që merren me to.¹ Ata që

---

¹ Weinreich, Uriel: **Language in Contact: Findings and Problems**, New York, *Linguistic Circle of New York*, No. 1, Mouton, The Hague, 1953 (rishtypur në vitin 1963); Haugen, Einar: **Language Conflict and Language Planning**; The case of Modern Norwegian, *Harvard University Press*, Cambridge, Mass., 1966.

merren me çështjet e huazimeve duhet të jenë neutralë. As duhet të jenë puristë të skajshëm, sipas të cilëve thuja se nuk duhet të lejohet fare huazimi i fjalëve të huaja, po as të jenë liberalë të skajshëm, sipas të cilëve mund të lejohet huazimi i fjalëve të huaja madje edhe jo shumë të nevojshme. Pra, duhet të zbatohet parimi që mbizotëron për lejin apo moslejin e huazimit të një elementi gjuhësor të huaj: të mos huazohet dosido, por edhe të mos ndërpritet plotësisht të huazuarit.

Elementi gjuhësor i huaj huazohet nëse paraqet një nocion të ri, i cili nuk ekziston në gjuhën marrëse dhe nuk është lehtë ose e mundshme të gjendet ndonjë term a shprehje përkatëse për ta zëvendësuar.² Të huazuarit bëhet sepse përmes këtij procesi edhe begatohet gjuha.

Të gjithë ata që merren me çështjet e huazimeve e dinë se, sipas përvojave të deritashme jo vetëm ndër ne por edhe më gjerë, fjalët dhe shprehjet e huaja duhet analizuar mirë, si nga përbërja e tyre fonetike dhe fonemike, ashtu edhe nga struktura gramatikore e sidomos nga aspekti semantik. Pas një analize të hollësishme të elementeve gjuhësore nga ana e ekspertëve gjuhësorë, rëndom duhet të bëhen propozime që me elementet e tilla gjuhësore të veprohet në njërin nga mënyrat vijuese:

- a) fjala ose shprehja e huaj të përvetësohet;
- b) fjala ose shprehja e huaj të zëvendësohet me ndonjë fjalë ose shprehje të gjuhës marrëse;
- c) fjala ose shprehja e huaj të përkthehet në gjuhën marrëse;
- d) fjala ose shprehja e huaj të refuzohet.

Linguistët konsiderojnë se më lehtë është të huazohet sesa të zëvendësohet ndonjë element i gjuhës së huaj me ndonjë element gjuhësor përkatës të gjuhës marrëse (Wenreich: 1953). Por, nga ana tjetër, konsiderohet se për gjuhën marrëse është më mirë të zëvendësohet fjala a shprehja e huaj me ndonjë fjalë a shprehje të gjuhës marrëse, ose madje edhe të përkthehet në gjuhën marrëse sesa të huazohet.

Për të vendosur se çka të bëhet me një element gjuhësor të huaj nuk është fare punë e lehtë. Kjo madje nuk do të duhej të ishte as detyrë e një personi, çfarëdo qoftë autoriteti i tij në atë

---

² Ibid.

lëmi. Puna institucionale do të ishte gjithmonë zgjidhje më e mirë, si në shumë fusha të tjera, edhe në këtë fushë veprimi.

Për të bërë këtë punë kërkohet kohë e konsiderueshme dhe punë intensive dhe e vazhdueshme. Përveç kësaj kërkohet një përvojë e mirë se si është vepruar me huazimet në të kaluarën, si brenda gjuhës sonë ashtu edhe të gjuhëve të tjera. Por lipset edhe dije e mjaftueshme dhe përgjegjshmëri e madhe në këtë punë shumë të ndjeshme. E kjo, si duket, na mungon dhe nuk jemi duke vepruar në mënyrë adekuate krahas problemit me të cilin ballafaqohemi.

Sot duket sikur janë hequr pengesat që ndalin depërtimin e fjalëve të huaja dhe ato e kanë vërshtuar gjithë trollin gjuhësor të shqipes. Askush më nuk bën përpjekje serioze për t'i dalë përball një sulmi të tillë nga fjalët e huaja, përveç që bëhet ndonjë orvatje individuale në disa shkrime të rralla të botuara në gazeta.

Depërtimi i fjalëve të huaja në gjuhën shqipe gjatë kësaj periudhe, për dallim nga kohët e tjera, ka qenë dhe është shumë i vrullshëm dhe del sikur mbrojtësit e gjuhës shqipe nuk janë në gjendje të përballojnë një turr aq të madh të tyre. Zhvillimi i jetës dinamike ka shkaktuar që çdo gjë të jetë dinamike, ndërsa ne jemi mësuar më parë t'i trajtonim gjërat më ngadale. Ky dinamizëm i depërtimit të fjalëve të huaja na ka gjetur të papërgatitur dhe të hutuar për të frenuar këtë dukuri dhe për t'i zgjidhur si duhet problemet që dalin përkitazi me të. Në të kaluarën, një fjalë e huaj sillej rreth e rrotul me vite të tëra në të folur po edhe në shkrime shqipe derisa përfundimisht e gjente vendin në këtë gjuhë marrëse, duke kaluar nëpër proceset e përshtatjes, të asimilimit dhe të integritimit në gjuhën marrëse. Mirëpo, tani ato vijnë në grumbuj me depërtimin dinamik nga jashtë të teknologjisë informative dhe të teknologjisë në përgjithësi, për shkak të një hapjeje globale të politikës, të ekonomisë dhe të kulturës së vendit tonë ndaj botës dhe për arsye të pranisë së institucioneve ndërkombëtare që u vendosën këtu pas luftës në Kosovë. Ritmi ynë i bërë shprehi për të reaguar ndaj elementeve gjuhësore të huaja të futura në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe pa nevojë nuk u del dot atyre përpara me sukses.

Para fillimit të transicionit në vendin tonë, elementet e gjuhëve të huaja (pra edhe të anglishtes) hynin në shqipe kryesisht sipas mënyrës së të huazuarit kulturor ose të tërthortë. Prandaj edhe numri dhe denduria e tyre ishin shumë më të vogla.

Me ardhjen në Kosovë të UNMIK-ut, të KFOR-it, të OSBE-së, të USAID-it, të UNHCR-it dhe të shumë organizatave të tjera ndërkombëtare nga shumë vende të botës, në ato u punësuan përkohsisht shumë të rinj e të reja të cilëve u mungonte dija e mirëfilltë e anglishtes, po edhe e shqipes. Prandaj filluan të përdornin fjalë të huaja (angleze), qoftë në të folur ose në shkrime. Nevojiteshin shumë përkthyes në të gjitha organizatat e tilla ndërombëtare, dhe për çudi edhe në organizatat vendore. Ata përkthyes, ndihmës (asistentë), shoqërues e të tjerë filluan të përdornin fjalë angleze edhe për shumë nocione që ekzistonin në gjuhën shqipe. Prej asaj kohe ndryshoi mënyra e të huazuarit – nga mënyra e të huazuarit të tërthortë, kaloi në mënyrën e të huazuarit të drejtpërdrejtë.³ Kjo pasoi ngase kontakti midis këtyre dy gjuhëve u bë i drejtpërdrejtë.

Si rrjedhojë e kësaj gjendjeje gjuhësore edhe qasja, shqyrtimi dhe analiza linguistike e tyre tani duhet të bëhet ndryshe, në përputhje me mënyrën e të huazuarit, ashtu siç janë bërë studimet e ndikimit të anglishtes në gjuhët e ndryshme në Amerikë e gjetiu (Haugen: 1966), ku folësit e anglishtes dhe të ndonjë gjuhe tjetër jetojnë dhe veprojnë në të njëjtën hapësirë gjeografike dhe shoqërore.

Nga ana tjetër, me ndryshimin e sistemit politik, ekonomik dhe kulturor në vendin tonë, është paraqitur nevoja për emërtimin e shumë nocioneve të reja që nuk kanë ekzistuar më

---

³ Një ndër linguistët e shquar të hershëm që u mor edhe me huazime gjuhësore ishte amerikani Leonard Blumfeld (Leonard Bloomfield), i cili u bë i njohur me veprën e tij gjuhësore "Language" (Gjuha), të botuar në vitin 1935, e cila citohet nga shumë linguistë që erdhën pas tij. Ai, pos tjerash, kishte përcaktuar se huazimet përvetësoheshin në një gjuhë marrëse në dy mënyra kryesore: në mënyrë të drejtpërdrejtë apo *intime* dhe në mënyrë të tërthortë apo *kulturore*. Sipas Blumfeldit, forma e parë e të huazuarit bëhej kur folësit e dy gjuhëve jetonin dhe vepronin, prandaj dhe i përdornin gjuhët e tyre në të njëjtën hapësirë gjeografike dhe topografike, kurse forma e dytë e të huazuarit gjuhësor – ajo kulturor ose e tërthortë – bëhej kur dy gjuhët, gjuha dhënëse dhe gjuha marrëse, përdroreshin në dy hapësira të ndryshme gjeografike dhe topografike.

parë ndër ne. Ato duhej të emërtoheshin. Kurdo që nuk është gjetur në gjuhën shqipe si gjuhë marrëse një term ose shprehje përkatëse për to, ato janë huazuar. Me siguri disa elemente gjuhësore të huazuara do të duhej edhe të mbeteshin në gjuhën shqipe, siç ndodh gjithmonë me dukurinë e të huazuarit. Dhe huazimi i tyre, pas një analize të hollësishme të potencialit të gjuhës marrëse dhe të pamundësisë për t'i emërtuar me fjalë a shprehje shqipe, do të ishte veprim i drejtë. Por edhe elementet gjuhësore të huazuara për këtë arsye duhet t'i nënshtrohen procedurës së përshtatjes fonetike, gramatikore dhe semantike.

Në kohën e përhapjes së globalizmit, gjuha shqipe nuk ka ndonjë fuqi të mjaftueshme për t'u përballur me turrin e fjalëve të huaja, siç do të mund t'u qëndronin gjuhët më të mëdha, si gjermanishtja, frëngjishtja, italishtja, turqishtja e të tjera, të cilat kanë me dhjetëra miliona folës madje edhe me një traditë më të gjatë dhe organizim dhe regjim shumë më të sistemuar të gjuhëve të tyre. Në një rethanë të tillë, shqipja vetëm mund të pësojë ndikime nga gjuhë të tjera e jo të ushtrojë ndikim mbi ndonjë sish.

Përveç problemit të të huazuarit si të tillë, ekziston edhe çështja e të huazuarit në forma të ndryshme në trevat ku flitet shqipja, si f.v. në Kosovë dhe në Shqipëri. Disa huazime të elementeve gjuhësore angleze që huazohen në Shqipëri dhe në Kosovë marrin trajta të ndryshme, të cilat dallojnë midis këtyre dy vendeve. Një numër fjalësh që kanë zanoren /æ/ në anglishte, kanë një traditë që dallon në përshtatjen fonematike të tyre midis Shqipërisë dhe Kosovës. Në shqipen e Kosovës më herët ka mbizotëruar zëvendësimi i kësaj foneme zanore me /e/. Kjo është bërë nën ndikimin e serbishtes, e cila ndikonte si gjuhë ndërmjetëse, përmes së cilës zakonisht vinin këtu fjalët e huaja. Në atë gjuhë rëndom bëhej përshtatja fonetike e huazimeve angleze /æ/ > /e/. Shqipja e Kosovës e merrte atë në formë të gatshme të përshtatur, si gjë të kryer. Kështu ishte fjala angleze: *jazz* /dʒæz/ që në shqipe shkruhej *xhez*; po ashtu fjala angleze *training* në shqipen e Kosovës shkruhej e shqiptohej *trejning* ose më shpesh duke rrudhur diftongun /ei/ në /e/: *trening* (sipas serbishtes). Fjalët e prejardhura nga ajo ishin: *trejner*/ *trener*, *trenjerka* (për pantollonat xhinse, përsëri sipas serbishtes). Që të dyja këto fjalë në Shqipëri shkruheshin

(pa dyshim edhe shqiptoheshin) *xhaz* dhe *trajning*. Kjo fjalë e fundit pas luftës së Kosovës, që kur këtu erdhën ndërkombëtarët, shkruhet dhe shqiptohet *trajnim*, dhe emri i prejardhur është *trajner*, madje haset edhe *trajnues*.

Është interesant se ajo 'traditë' e mëhershme vazhdon edhe sot. Edhe pse të rinjtë nuk e dinë gjuhën serbe as që kontaktojnë me atë gjuhë, fjala angleze *chat* /tʃæt/ në Kosovë shkruhet dhe shqiphet *çet* /tʃet/, kurse në Shqipëri *çat* /tʃat/. Atje madje haset edhe folja *çatoj*, gjë që në të folurit as në shkrime në Kosovë nuk e kemi hasur. Edhe fjala angleze *rap* /ræp/, një stil bashkëkohor i muzikës, në Kosovë shkruhet dhe shqiptohet *rep*, kurse në Shqipëri shkruhet dhe shqiptohet *rap*.

Po ashtu fjala kompjuter/kompjuter ka dy shqiptime dhe shkrime të ndryshme - në Kosovë shqiptohet /kompju`ter/ dhe shkruhet *kompjuter*, ndërkohë që në Shqipëri shqiptohet /kom`pjuter/ dhe shkruhet *kompjuter*.

Përfundim

Siç mund të shihet nga të dhënat që u cekën më sipër, ka vend dhe nevojë për të biseduar dhe për t'u marrë me këto dallime si dhe për shumë çështje të tjera. E të gjitha këto nuk mund as duhet të bëhen njëanshëm, qoftë në Kosovë a në Shqipëri, por duhet të shqyrtohen dhe në fund të arrihet në një mendim dhe vendim të përbashkët, nga ndonjë grup punues, komision a sido që të quhet.

Në vitet e fundit ka pasur përpjekje individuale të herëpashershme për të marrë në shqyrtim ndonjë fjalë a shprehje të huaj, por sa dimë ne, deri tani nuk është ndërmarrë ndonjë veprim konkret institucional nga institucionet kompetente, siç janë Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Instituti Albanologjik i Prishtinës dhe Universiteti i Prishtinës për t'i shqyrtuar këto çështje në mënyrë gjithpërfshirëse.

Kur themi se do të duhej të formohej ndonjë grup punues, komision a sido që ta quajmë, kemi parasysh së pari faktin se gjuha shqipe standarde duhet të mbetet e unifikuar në të gjitha trojet ku shqipja është gjuhë zyrtare. Studimi i njëanshëm i

huazimeve vetëm në njërën nga trojet shqipfolëse do të ishte i mangët, sepse nuk do të ngërthente njësoj dhe të gjitha dukuritë gjuhësore që paraqiten me rastin e të huazuarit gjuhësor. Ekzistojnë dallime si për nga denduria e të huazuarit ashtu edhe për nga përzgjedhja e gjuhëve prej nga huazohen elemente gjuhësore.

Këtu u zunë në goje vetëm fjalët e prejardhura nga anglishtja. Do të duhej të shqyrtoheshin edhe fjalët që vijnë nga gjuhë të tjera. Edhe në këtë sferë ka dallime midis Kosovës dhe Shqipërisë; në Shqipëri huazohet nga italishtja më shumë se në Kosovë.

Me një hulumtim serioz, për disa prej huazimeve që tashmë janë të pranishme në shqipe mund të gjenden ose të krijohen fjalë përkatëse të shqipes me të cilat do të mund zëvendësoheshin, e ndonjë tjetër edhe të huazohej, por pasi të jenë shterur të gjitha mundësitë për zëvendësim a përkthim të tyre.

Mendojmë se gjendja e palakmueshme në lëmin e përdorimit të elementeve gjuhësore të huaja në gjuhën shqipe ka arritur në një shkallë mjaft kritike. Është kohë e fundit që njerëzit dhe institucionet kompetente të mendojnë për këtë dhe të ndërmarrin ndonjë masë mbrojtëse për ta ruajtur gjuhën shqipe nga ndikimet e panevojshme të gjuhëve të huaja, para se të bëhet edhe më vonë.

Duhet të theksohet edhe fakti se disa nga vendet ku fliten gjuhë të "mëdha" (si Franca, Turqia e ndonjë tjetër) kanë krijuar mekanizma shtetërore për të mbrojtur gjuhët e tyre nga ndikimet e pakontrolluara të gjuhëve të tjera. Sa dimë ne, në Kosovë e as në Shqipëri, dhe as në Maqedoni, nuk ekzistojnë mekanizma shtetërore as institucionale për mbrojtjen e gjuhës shqipe nga ndikimet e huaja.

Si përfundim, mendojmë se do të ishte mirë të merreshin vesh institucionet përkatëse që merren me gjuhë (e letërsi dhe kulturë), siç janë Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës dhe Akademia e Shkencave dhe e Arteve të Shqipërisë, mbase edhe ndonjë institucion tjetër përkatës dhe i nevojshëm, dhe të formonin një organ të **përhershëm** për t'u marrë me këto çështje në mënyrë të vazhdueshme. Një komision *ad hoc* i këtyre dy akademive, i formuar para tre-katër vjetësh, me vetë statusin dhe përbërjen që ka, mendojmë se nuk ka arritur qëllimin e tij.

Ka nevojë për një punë dhe bashkëpunim të vazhdueshëm të organeve të tilla, nëse synojnë që të arrijnë rezultate të mira.

Shqipja, ashtu siç ka mbetur sot, ka vërtet nevojë për një përkujdesje më të madhe nga shumë anë, prandaj edhe në çështjet e të huazuarit gjuhësor.

*

Disa vlerësime dhe propozime për disa huazime angleze të reja

Huazimet që ishin përvetësuar nga gjuha shqipe deri në gjysmën e dekadës së tetë të shekullit të kaluar janë analizuar deri në hollësi në punimin tonë të magjistraturës dhe në botimet nëpër revista, buletine dhe gazeta të viteve të shtatëdhjeta dhe të tetëdhjeta.⁴

-
- 4 1. *Mbi drejtshkrimin e disa emrave anglezë në gjuhën shqipe*, kumtesë e lexuar në Konferencën e gjuhës me rastin e 20-vjetorit të Kongresit të drejtshkrimit të shqipes, Tiranë, 1992 (në shtyp?).
  2. *Rreth disa termave me prejardhje nga anglishtja*, Gjendja e terminologjisë shqipe, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1988, ff. 129-134.
  3. *Zëvendësimi i disa fjalëve (termave) me prejardhje nga anglishtja*, Rilindja, Prishtinë, 25.6.1988, ff. 12-13;
  4. *Disa çështje të përshtatjes gramatikore të anglicizmave në gjuhën shqipe*, Çështje të studimeve albanologjike, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1987, ff. 175-179.
  5. *Rreth disa emrave të huaj (të anglishtes) në gjuhën shqipe*, Gjuha shqipe nr. 3, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1987, ff. 51-54.
  6. *The English Element in Albanian – a Phonological Analysis*, *The English Element in European Language*, vol. 2, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb, Zagreb, 1982, ff. 1-27.
  7. *Disa sintagma emërore të ndërtuara nën ndikimin e anglishtes*, *Studia Philologica*, Fakulteti Filozofik i Prishtinës, Prishtinë, nr. 1-2, 1981, ff. 161-164.
  8. *Syntactic Interference of English on Am-Albanian*, *Recherches Albanologique*, Instituti Albanologjik i Prishtinës, Prishtinë, 1980, nr. 2, ff. 95-119.
  9. *Ndikimi i huazimeve angleze në togjet bashkëtingëllore të shqipes*, Buletini i Fakultetit Filozofik të Prishtinës, Prishtinë, 1976, nr. 13, ff. 411-432.
  10. *Rreth disa huazimeve*, *Jehona*, Shkup, 1975, nr. 3, ff. 39-53.
  11. *Si të shkruhen emrat anglezë në gjuhën shqipe*, *Përparimi*, Prishtinë, 1974, nr. 2, ff. 123-127.
  12. *Fjalët angleze në gjuhën shqipe – analizë fonologjike*, Buletini i Fakultetit Filozofik të Prishtinës, Prishtinë, 1974, nr. 11, ff. 173-214.
  13. *Shkrimi i disa fjalëve nga gjuha angleze*, *Rilindja*, Prishtinë, më 2.10.1972 (me rastin e Kongresit të drejtshkrimit).

Tashmë ka një numër të madh fjalësh që janë bërë të përditshme në fjalorin, ose thënë më mirë, në përdorimin tonë. Më poshtë do t'i zëmë ngoje vetëm disa nga to, pak më të njohura dhe më pak të pazakonshme.

Gjatë procedurës së vlerësimit nëse duhet të përvetësohen ose jo fjalët e huaja, është vendimtare të shihet nëse ato emërtojnë ndonjë nocion të ri, i cili nuk ka emër përkatës në gjuhën shqipe. Ky parim mund të zbatohet edhe në rastet kur huazimi ndihmon për të bërë dallimet midis nocioneve të ngjashme por në kontakte të ndryshme.

Në përputhje me ato që u thanë më sipër përkitazi me huazimet nga anglishtja, këtu do të provojmë që të japim disa vlerësime personale për një numër fjalësh të tilla, të cilat tashmë kanë hyrë në përdorim në gjuhën shqipe. Po japim një numër huazimesh që, sipas mendimit tonë, do të mund të pranoheshin në gjuhën shqipe për ndonjë arsye që do të theksohet me rastin e secilit huazim.

Me futjen e kompjuterit në përdorim të dendur u futën një numër i madh fjalësh që vijnë së bashku me punën që bëhet me të. Lidhur me të u futën edhe fjalët e përdorimit të teknologjisë së internetit. Të gjitha këto e kanë ngufatur gjuhën shqipe. Nevojitet shumë dije, përvojë dhe maturi për t'u dhënë përgjigje të gjitha atyre çështjeve që paraqiten lidhur me fjalët dhe shprehjet që hasen në shkrimet dhe të folurit shqip.

Vetë fjala 'kompjuter', që në disa gjuhë më herët quhej 'llogaritës', nuk mund të mbërthehet më në konturat e fjalës "llogaritës" sepse ai tani nuk bën vetëm llogaritje. Madje më shumë përdoret për veprime të tjera, si për shtypje tekstesh, për dizajnim, për komunikim me internet etj. sesa thjesht për llogaritje. Ky huazim është përkthyer në frëngjishte, në turqishte e në ndonjë gjuhë tjetër. Por në gjuhën shqipe deri tani as që ka pasur ndonjë përpjekje për ta shqipëruar. Prandaj ky huazim duhet të integrohet në gjuhën shqipe, siç edhe është bërë më. Mirëpo, siç u tha më sipër, ka mbetur ende e pazgjidhur çështja e përshtatjes fonetike të këtij termi: të shqiptohet dhe shkruhet *kompjutër* (si në Shqipëri) apo *kompjuter* (siç shqiptohet dhe shkruhet në Kosovë)? Në korrektuesin gjuhësor elektronik është përvetësuar trajta

kompjuter. Megjithatë kjo është një çështje që mbetet për t'u shohitur edhe më tutje.

Po ashtu, a ka gjasë të thuhet shqip kuptimi i fjalës *internet* (që në përkthim fjalë për fjalë do të thotë "ndërrjet")? Natyrisht, duke i marrë parasysh të gjitha rrethanat gjuhësore dhe sociologjike, përfundimi do të delte se një kompozitë kalk e tillë do ta kishte vështirë të funksiononte. Fjala *internet* ka denduri shumë të madhe të përdorimit dhe ka kaluar në grupin e huazimeve ndërkombëtare. Ky term tashmë është bërë shumë i rëndomtë dhe nuk ka më fuqi gjuhësore për ta lëvizur në ndonjë term tjetër.

Për termin *bord* ka pasur përpjekje që të zëvendësohet me termin *këshill*. Kjo dhe do të mund të bëhej. Megjithatë ai vazhdon të përdoret si huazim. *Bordi* do të mund të zëvendësohej edhe me termin *kolegjium*, i cili ka ekzistuar më herët. Mbase kuptimin më të afërt e ka me *këshillin drejtues*. Mendojmë që ky huazim do të mund të qëndronte që të konkurronte me termin *këshilli drejtues*, por vetëm për organizatat ekonomike (duke përfshirë edhe ato arsimore, shëndetësore, kulturore etj.) por jo për organizatat partiake a politike. Këtyre të fundit u rrin më mirë termi *këshilli drejtues*. Pra, me përvetësimin e fjalës *bord* do të mund të bënim një dallim midis emërtimit të këtij nocioni në organet përkatëse në ndërmarrje e institucione dhe në organet partiake e politike.

Fjala *staf* viteve të fundit po përdoret për të emërtuar njerëzit e punësuar në një organizatë a ndërmarrje. Edhe pse e kemi pasur më parë fjalën *personel*, mendojmë se kjo fjalë e huazuar duhet të pranohet në shqipe sepse me të mund të bëhet dallimi semantik i të punësuarve në dy grupe, siç edhe janë sipas natyrës së punëve që bëjnë: në grupin e të punësuarve teknikë dhe të të punësuarve administrativë dhe profesionistë. Atyre që dikur u thoshim *kuadro* tani mund t'u themi *staf*, kurse të punësuarit vetëm teknikë (pastruesit, shoferët, rojtarët, shërbyesit e mirëmbajtjes etj.) mund t'i quajmë *personel*.

Termi *tender* ka hyrë aq shumë në përdorim dhe ka zënë vend në gjuhën shqipe në Kosovë. Një term me kuptim të ngjashëm e kemi pasur më parë - *licitacion*. Mirëpo, mbase kuptimi i *tenderit* dallon nga ai i licitacionit për nga procedura e

zbatimit të veprimit të tij, në disa raste. Prandaj mendojmë se termi *tender* duhet të pranohet në gjuhën shqipe.

Fjala *prokurim* ka hyrë po ashtu në periudhën e pasluftës në sferën e financave në Kosovë. Ekspertët thonë se ky term ka fushë semantike paksa më të gjerë sesa termi *furnizim*. Ai i përgjigjet sistemit financiar që funksionon tani këtu. Prandaj mund të pranohet si i tillë në shqipet. Mirëpo, vepruesi a zbatuesi i prokurimit nuk duhet të quhet *prokuror*, siç haset ndonjëherë, sespe ashtu do të shprehte një nocion tjetër të fushës së gjyqësisë, por personi i tillë duhet të quhet *prokurues*.

Menaxhment, *menaxher* dhe *menaxhim* janë terma që tashmë përdoren në jetën e përditshme. Ndonëse ka mendime se për termin *menaxhment* duhet të përdoret termi *udhëheqje*, për *menaxher* – *udhëheqës* dhe për *menaxhim* – të *udhëhequrit/udhëheqje*, këto huazime i bëjnë më të qarta, i saktësojnë më mirë semantikisht kuptimet përkatëse, meqenë se fjala *udhëheqje* me derivatet e veta është shumë më e përgjithshme në shqipet, ajo ka më shumë konotacion politik. Kështu që mendojmë se për çështjet ekonomike dhe financiare duhet të pranohen këto fjalë angleze të një rrënje, kurse për politikë e gjetiu të mbeten fjalët shqipe *udhëheqës*, *udhëheqje* etj.

Termi i aparatit *printer*, me të cilin shtypen materiale të prodhuara me kompjuter, shënon një nocion të veçantë në kontekstin e punës me kompjuter. Fjala *shtypës*, me të cilën mendojnë disa që duhet të zëvendësohet, ka një kuptim shumë të përgjithshëm, me një polisemi të gjerë: shtyp në makinë shkrimi, shtyp një revolucion a demonstratë, shtyp popullin etj. Prandaj, mendojmë se ky emërtim i aparatit të tillë duhet të përvetësohet. Mbase mund të përvetësohet edhe folja e dalë nga emri *printer* – *printoj*, sepse është një proces krejt ndryshe nga shypja e rëndomtë.

Për të mos e zgjatur shumë me analizë të hollësishme të shumë huazimeve të tjera të reja nga anglishtja, këtu po i shënojmë disa nga huazimet që tashmë janë duke e gjetur vendin e tyre madje dhe duke u integruar në gjuhën shqipe dhe të cilat mendojmë se mund të përdoren, qoftë për shkak se shënojnë nocion të ri në gjuhën marrëse, qoftë për shkak se bëjnë dallim semantik të nevojshëm me ndonjë term përkatës të gjuhës shqipe, qoftë për shkak se nuk mund të gjejmë ndonjë

fjalë a term përkatës me brumë të shqipes, si dhe për arsye të tjera. Megjithatë, këto fjalë duhet të përcillen dhe pas një kohe të shihet se si përdoren në shqipet dhe pastaj të bisedohet për ndonjë prej tyre. Ndër fjalët e tilla mund të radhiten: *aplikant/aplikim/aplikoj, asete, auditor, auditim, çat/çet, doping, DVD/dividi, eksel, fajl, gigabajt, hardver/harduer, klip, softuer/softuer, klon/klonim/klonoj, laptop, pin, plejbek, rap/rep, roker, server, skanim/skenim, skanoj/skenoj, stereo, toner, vindouz/uindouz, vord/uord*, e ndonjëz tjetër.

Disa anglicizma të panevojshme

Me këtë rast do të marrim për shqyrtim vetëm disa fjalë e shprehje të anglishtes që në kohë të fundit po përdoren në gjuhën shqipe pa nevojë dhe shpesh me kuptim të gabuar. Me këta shembuj, natyrisht, nuk mendojmë se gjejmë ndonjë zgjidhje të sigurt të të huazuarit. Këta janë vetëm disa shembuj më të spikatur që vërtet nuk kanë kurrfarë arsye për t'u përdorur, përveç që përdoruesit e tyre për të shitur mend para publikut, kinse dinë të përdorin fjalë të huaja që të tjerët nuk i dinë. E ato, në të vërtetë, nuk bartin kurrfarë kuptimi të veçantë nga fjalët përkatëse shqipe ose nga ato të huazuara më herët.

Fjala *adreso* (një çështje, problem etj.) është fare e panevojshme në shqipe kur për këtë kemi foljet shqipe të përdorura deri tani si, *shqyrtoj* një çështje a problem, *merrem* me një çështje a problem, *përpiqem të zgjidh* një çështje a problem etj.

Kuptimi themelor i fjalës 'address' në anglishte është *adreso*, *drejtoj*, *dërgoj*, *paraqes* (një letër, dokument, kërkesë, mall etj. dikujt ose diku). Dhe në këtë kuptim ajo edhe mund të përdoret si huazim nëse na duket si shprehje më e bukur se *drejtoj*, *dërgoj*, *paraqes* (një çështje, problem etj.). Mënyra si e përdorin shpesh dhe konteksti kur e përdorin këtë fjalë, sidomos politikanët, duket të ketë kuptimin e foljes *shqyrtoj*. Mund të themi lirisht se shpesh ata që e përdorin këtë huazim as që e dinë mirë se çfarë kuptimi ka. Mirëpo, me përdorimin e kësaj foljeje dhe të fjalëve të tjera si kjo, siç theksohet edhe në teorinë e interferencave gjuhësore (Weinreich: 1953), ata përpiqen të tregojnë një shkallë më të lartë të njohjes së gjuhëve

të huaja. Kjo fjalë e huaj, pra *adreso*/*adresim* në kontekstin që u cek më lart është e panevojshme në shqipet. Ajo tingëllon si fjalë shumë artificiale në ligjërimin e shqipes, si një trupth fare i huaj dhe i rëndë, i pavend. Në vend të saj, pra, duhet të përdoret ndonjëra nga fjalët sinonimike të shqipes.

Fjalët *suport* (em.) ose *suportoj* (fol.), të cilat përdoren sidomos në Shqipëri dhe fatbardhësisht kryesisht në të folur e jo shpesh edhe në shkrime, janë për shumë çudi, sepse janë fare të panevojshme, meqë kemi dy fjalë themelore të shqipes që përdoren shumë gjatë dhe e shprehin shumë mirë kuptimin e kësaj lekseme të anglishtes. Pra kemi fjalët *përkrah*/*përkrahje*, ose *mbështes*/*mbështetje* në gjuhën shqipe.

Termi *task force* të cilin e dëgjojmë dhe e shohim të shkruar jo rrallë në shqipe, fillimisht në anglishte është përdorur në terminologjinë ushtarake për të shënuar një njësi operative speciale, por më vonë ka kaluar edhe në përdorim më të përgjithshëm të lëmenjve të tjerë edhe të shërbimeve joushtarake. Ky term tani emërton një grup punues a komision special, i cili shqyrton a merret me një detyrë më specifike nga ndonjë fushë e rëndësishme e veprimtarisë. Mendojmë se një trup i tillë mund të quhet shqip *grup punues special (a specifik)*, duke mos i munguar asgjë nga përmbajtja semantike. Aq më parë duhet ta shmangim kur edhe shohim se përdoret me shkrim të anglishtes.

Termi i fushës ekonomike *spin off* është dëgjuar të përdoret bukur shpesh, sidomos me rastin e privatizimit të ndërmarrjeve ekonomike. Ka kuptimin që ndërmarrja (e privatizuar) mund të prodhojë (edhe) prodhime dytësore, të tjera, ose të merret me fitim anësor. Pra, në vendse të thuhet privatizim me *spin off*, duhet të thuhet shqip privatizim me *veprimtari dytësor*, ose privatizim me *fitim anësor*. Thjesht, mund të thuhet privatizim me destinacion të ndryshuar.

Termi *bodigard* që përdoret për kuptimin e rojës a rojëtarit (personal), i cili dëgjohet në gjuhën e folur ose haset në shkrime, do të duhej të mos përdorej në shqip. Termet *rojtar* a *roje* (personale) shprehin kuptimin e njëjtë.

Fjala angleze *copyright* që shënohet në libra e gjetiu dhe që ka domethënien e mbrojtjes së të drejtës së autorit, nuk do të duhej

të përdorej as të shkruhej në shqipet. Sintagma shqipe e drejta e autorit e shpreh fare qartë nocionin e huazimit *copyright*.

Në vend të huazimit anglez *flash/ flesh* mund dhe duhet të thuhet shqip: *shkurt*: lajmet shkurt. Shprehja *lajmet flash/ flesh* është vetëm një tendencë e rrejshme për modë.

Termet për marrëdhënien e punës *full time, part time*, janë të panevojshme në shqipet, kur kemi tashmë shprehjet *marrëdhënie e plotë pune ose punë e rregullt*, përkatësisht *marrëdhënie e punës plotësuese ose punë me honorar*.

Fjala angleze *horror* për një lloj filmash të trishtueshëm ose tmerrues nuk është për t'u përdorur kur këtë mund ta themi me fjalë shqipe: film *trishtues* ose film *tmerrues*.

Trajta e fjalës së huazuar më herët nga frëngjishtja *imazh* dëgjohet shpesh të shqiptohet *imixh* (me shqiptim anglez) ndonëse edhe në anglishte është huazuar nga frëngjishtja. Kjo bëhet vetëm gjoja për të ndjekur modën. Na duket se duhet të përdoret trajta më origjinale – *imazh*.

Implementim/ implemntoj/ implementues janë fjalë të gjata dhe të huazuara nga anglishtja pa nevojë sepse kemi fjalët shqipe: *zbatim/ zbattoj/ zbatues* të shqipes. Semantika e këtyre huazimeve nuk përmban as shpreh asgjë më shumë sesa fjalët përkatëse shqipe.

Edhe huazimi anglez *involvoj/ involvim* nuk i duhet shqipes meqë kjo gjuhë marrëse ka fjalë që shprehin kuptimin e këtij huazimi, madje edhe në kontekste e kuptime të ndryshme, si: *përfshij/ përfshirje dhe përzihem/ përzierje*.

Termi i anglishtes që po përdoret sidomos në muzikë *live* (lajv), p.sh.: këndoj *live*, program *live* etj. nuk është zgjedhje e mirë sepse kemi mundësi të themi shqip: këndoj *drejtpërdrejt*. Ndonëse kjo fjalë duket paksa e gjatë në shqipe, do të duhej të përdorej kjo e fundit dhe jo huazimi.

Këtu më poshtë po japim një listë të papërfunduar (sepse çdo ditë mund të shtohet ndonjë fjalë a shprehje e re) fjalësh e shprehjesh të huazuara nga gjuha angleze në vitet e fundit, të cilat ende nuk janë ngulitur në shqipet. Mbetet për t'u marrë ndonjëherë tjetër me to dhe me të tjera që do të paraqiten më vonë në gjuhën shqipe. Siç mund të shihet, disa prej këtyre fjalëve a shprehjeve janë përshtatur deri diku fonetikisht, kurse

disa ende shkruhen në formë origjinale (anglisht). Trajatat e paraqitura këtu janë ashtu siç janë hasur në shkrime.

<i>akselerim</i>	<i>Intel</i>	<i>sharing</i>
<i>audio hyrje</i>	<i>interfejs</i>	<i>shou-biznes</i>
<i>audio dalje</i>	<i>jump drive</i>	<i>skajleb/ skajlab</i>
<i>kantri back up</i>	<i>kalkulator</i>	<i>sllot</i>
<i>benchmark/</i>	<i>kernel</i>	<i>smajl</i>
<i>bençmark</i>	<i>kikboks</i>	<i>spejsleb/ spaslab</i>
<i>bitrate</i>	<i>kit</i>	<i>stardom</i>
<i>bodi-bilding</i>	<i>konfidencialitet</i>	<i>stereoskopik</i>
<i>brejn-drejn</i>	<i>log-in/ login</i>	<i>street-ball</i>
<i>browser</i>	<i>megapiksel</i>	<i>surfer</i>
<i>çipset</i>	<i>memori stik</i>	<i>surfim</i>
<i>desktop</i>	<i>mikroçip</i>	<i>tag</i>
<i>displej</i>	<i>mini aplikacione</i>	<i>tagim</i>
<i>drajo/ drajoer</i>	<i>msn</i>	<i>tagoj</i>
<i>eipmen</i>	<i>multi-shot</i>	<i>taguar (i)</i>
<i>ekselerometër</i>	<i>on line</i>	<i>terabajt</i>
<i>ekshën</i>	<i>paket memorje</i>	<i>teraflop</i>
<i>ekstern</i>	<i>pasuord/ pasvord</i>	<i>tuner</i>
<i>ethernet</i>	<i>piksel</i>	<i>ultralaptop</i>
<i>evazivë</i>	<i>piksel/pixel</i>	<i>USB – juesbi</i>
<i>frontmen</i>	<i>ping</i>	<i>vinçester</i>
<i>Google</i>	<i>procesor</i>	<i>VIP/ vip</i>
<i>haker</i>	<i>Rejting</i>	<i>virtual</i>
<i>hako</i>	<i>roadmap</i>	<i>virtualizim</i>
<i>hard disk</i>	<i>router</i>	<i>Yahoo</i>
<i>haver</i>	<i>sajt</i>	
<i>Hotmail</i>		

Bibliografi e konsultuar

- Bloomfield, Leonard: **Language**, *Allen and Unwin*, London, 1935.
- Filipovic, Rudolf: **The Phonemic Analysis of English Loan-words in Croatian**, Zagreb, 1960.
- Filipovic, Rudolf: **The Morphological Adaptation of English Loan-words in Serbo-Croatian**, *Studia Romanica et Anglica Zagrebiensia*, No. 11, Zagreb, 1961, pp. 91-103.

- Filipovic, Rudolf: **Semantic Changes in Adaptation of English Loan-words in Serbo-Croatian**, *Studia Romanica et Anglica Zagrebiensia*, Nos. 25-26, Zagreb, 1968, pp. 109-119.
- Filipovic, Rudolf: **Primary and Secondary Adaptation of Loan-words**, *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, XXIII, Wien, 1977, pp. 115-125.
- Filipovic, Rudolf: **Prilog metodi proucavanja anglicizama u evropskim jezicima**, *Suvremena lingvistika*, 7-8, Zagreb, 1978, pp. 3-10.
- Goodman, Morris: **Languages in Contact**, *Current Trends in Linguistics*, Vol. 7. Mouton, 1971, pp. 664-679.
- Haugen, Einar: **The Analysis of Linguistic Borrowing**, *Language*, Vol. 26, No. 2, Baltimore, 1950, pp. 210-231.
- Haugen, Einar: **Language Conflict and Language Planning**: The case of Modern Norwegian, *Harward University Press*, Cambridge, Mass., 1966.
- Reed, Carroll: **The Adaptation of English to Pennsylvania German Morphology**, *American Speech*, No. 23, 1948, pp. 239-249.
- Surducki, M.I.: **English Loanwords in Serbo-Croatian Immigrant Press**, *The Canadian Journal of Linguistics*, Vol. 12:1, Toronto, 1966.
- Weinreich, Uriel: **Language in Contact: Findings and Problems**, New York, *Linguistic Circle of New York*, No. 1, Mouton, The Hague, 1953 (rishtypur në vitin 1963).

